

I. N. D. O. M.
DISSERTATIO ACADEMICA
DE
DIVERSIS MODIS
TRACTANDI DISCIPLINAM
MORALEM IN ACADEMIIS,

CUJUS PARTEM PRIOREM
CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. IN REGIA
ACADEMIA ABOËNSI,

PRÆSIDE

MAG. JOHANNE BILMARK,
Histor. & Phil. Pract. PROFESSORE Reg. & Ordin.

Publice ventilandam sistit

ANDREAS JOHANNES ASP,
Satacunda - Fenno.

In AUDITORIO MAJORI Die XI Decembr.
Anni R. S. MDCCLXXXII.

H. A. M. S.

ABOË,

Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL.

VIRO

Plurimum Reverendo atque Præclarissimo,

D: NO ANDREÆ ASP,

Ecclesiarum, quæ Deo in Karcku & Suoniemi colliguntur, Pastori vigilantissimo,

PATRI INDULGENTISSIMO.

Memoria Tuorum, PATER OPTIME, in me jugiter collatorum beneficiorum, quibus rependendis me omnino imparum esse agnosco, postulat, hanc leviter elaboratam opellam ut oculis Tuis subjiciam. Quicquid enim a Parente expectari potest indulgentissimo, hoc me sepe ultra Tuas facultates liberaliter ornatum voluisti. Hunc igitur operis Tui, studiorumque meorum fructum, ut hypothecam gratissimi animi, quo Te ad cineres usque prosequar, respicias enixe rogo obtestorque. Quam si dederis veniam, Te vero daturum Tua satis spondet indulgentia, mihi nihil erit prius aut antiquius, quam calida ad Supremum Numen fundere suspiria, velit Te salvum sospitemque per longam adhuc annorum seriem servare, nihilque diligentius agam, quam ut ostendam, quanta pietate Te colam, futurus donec vixero

PATRIS INDULGENTISSIMI

Filius obedientissimus

ANDREAS JOHANNES ASP.

PRÆFATIO.

Quamvis tam ratio, quam ipsa etiam homines satis convincat experientia, quod non optimus tantum, sed unicus modus ad fruitionem felicitatis, cujus studium pectoribus nostris alte est infixum, perveniendi, sit sedula ac constans virtutum cultura; docet tamen Historia litteraria, quod plerique mortalium, sicut in alienis, quam in suis negotiis sunt oculatiores, ita alias & prius & potius excoluerint disciplinas, quam eas, ex quibus veram virtutum indolem discere, nec non in jugi harum exercitio possent confirmari. Non nostro demum ævo nata est ista querela, sed ipse CICERO hanc virorum, qui eruditionem profitebantur, socordiam haud præter meritum perstrinxit. Profecto cum illo mirari subit: cur cum constemus ex animo & corpore, corporis curandi tuendique causa quaesita sit ars ejus, atque utilitas Deorum immortalium i'ventioni consecrata, animi autem medicina nec tam desiderata sit antequam inventa, nec tam culta, posteaquam cognita est, nec tam multis grata & probata, pluribus etiam suspecta & invisita (a)? Enimvero hoc non aliis obvenerit paradoxum, quam illis forte, qui ignorant, quantum sibi ipsis indulgeant homines, & eam proinde negligent disciplinam, quæ deterio vanæ persuasionis (b) fucio, tamquam in speculo monstrat eorum foeditatem vitiorum, in quorum exercitio multam ipsi inveniunt oblectationem, & contra ea motivorum veluti aculeis ipsos excitat,

tat, ut impedimenta, sibi in virtutis semita progressuris objecta, alacriter superent, imprimis vero, ut contra affectuum suorum torrentem jugiter nitantur. Amplissimis itaque immergi meditationibus cognitionem sui, ut rem nimis severam, in crastinum differunt. Atque huc respexisse videtur Celebris FONTENELLE, ita scribens: *La Philosophie est en elle meme une chose admirable, & qui peut être forte utile aux hommes; mais par ce qu'elles les incommoderoit, si elle se méloit de leurs affaires & si elle demeurait auprès d'eux à régler leur passions, ils l'ont envoyée dans le ciel arranger les planètes, & en mesurer les mouvemens &c.* (c). Posteaquam vero Eruditi operam disciplinæ Morali, ut aliis impendere cœperunt scientiis, imprimis ab eo tempore, quo illa in circum earum admittitur disciplinarum, quæ in Academiis proponuntur, Historia faciem præferente, deprehendimus, veritates Morales diversa ratione ab illis Doctoribus, qui tanquam Argyraspides habentur, fuisse propositas, quas Methodos in hac explicare opella, & insimul an ad virtutis sensum, animis legentium ingenerandum, singulæ aptæ fuerint, dispicere constituimus.

(a) Vid. *Quæst. Tusculan. Libr. III. ab init.* (b) Pulchra est sententia BIONIS, *ὄμοις ἐστὶ τῆς ἀεγροῦσιν ἐγνωσῆς*: *Persvasio est profectus impedimentum.* (c) Vid. *Dialogues des morts p. 13. D. IV.*

§. I.

Scripta Doctorum Moralium evolventes, animadvertimus, quod Methodi, quibus veritates practicas proposuerunt, in tres commode dispesci queant classes. Prima harum, quæ ut simplicitate, ita etiam teste Historia, sua sese commendat antiquitate, est *Parænetica*, quæ nu-

das sapientum sententias ac præcepta Moralia succincte exhibet, svavi, perspicua ac concisa oratione; ceterum nec de nexu veritatum systematico, nec de demonstrationibus inter se concatenatis sollicita. Specimina hujus Methodi in scriptis tam Sacris, quam profanis, antiquissimis pariter ac recentioribus, passim obvenerunt. Vix alii autem cum successu hac usi sunt Methodo, quam illi, qui sua integritate ac prudentia Auditorum adsensum sibi jam ante conciliarunt, digni proinde habiti, quorum dictis sine probationum pignoribus fides haberetur, quod constaret, eos universis ac singulis optime cupere. Quamvis autem Methodo paræneticæ, quæ & memoriæ juvandæ inservit, & captui simplicium hominum convenit, sua non defraudanda sit laus; attamen cum homines per eandem non deducantur ad plenam convictionem, evidens est, quod ipsa postulet voluntatis emendationem ab intellectus illuminatione non dependentem; quæ ratio in Moralibus proficiendi parum videtur tuta. Hinc etiam acutissimus SENECA, defectum Methodi paræneticæ agnoscens, ita loquitur: *Nihil proficient præcepta, quamdiu menti error obfusis est: si ille discutitur, apparebit, quid cuique debeatur officio; alioquin doces illum, quid sano faciendum est, non sanum efficit.* - - - Deinde etiam si recte faciunt, nesciunt tamen se recte facere. Vid. *Epist. XCIV & XCV.*

§. II.

Communi dici solet proverbio: *Veritas odium parit;* quæ paræmia respicit veritates præcipue practicas, non item theoreticas; cum nemo non pulchrum putet, acrioris ingenii ac iudicii laude condecorari, ægre autem ferat, si ad agnitionem suarum vel infirmitatum vel vitiorum deducatur. Ne igitur Philosophi bilem eorum,

quorum vitam emendare studebant, nimia præceptorum prolixitate aut facili eorundem ad se ipsos adplicatione commoverent, alteram excogitarunt Methodum tradendi Moralia, *Paradigmaticam* dictam, quæ in eo consistit, ut doctrinas Morales, quas nudas non terrent Auditores, imagine quadam faciant conspicuas, vel involucris quibusdam eas scite adeo tegant, ut tantum transpareat, quantum e præsentis re esse judicent. Huc pertinent cum exempla, juxta illud SENECAE: *Longum iter per præcepta, breve & efficax per exempla* (a), tum etiam quæcunque ita sunt comparata, ut quod aliena videantur proponere, libenter audiantur, sed ruminata tamen aculeos vel malefactorum vel familiarium quorundam vitiorum in animis auditorum relinquunt. Atque huc spectant res in distitis locis gestæ (b), Dramata, Satyræ, Fabulæ, Parabolæ (c), Apologi, in quibus vel bruta animantia, vel res inanimatæ, arbores ac frutices (d), sistuntur collocutores. Enimvero quum exempla illustrent quidem, sed non probent, periculum est, ne homines, quorum emendatio intenditur, si paradigmatica adhibeatur tantum Methodus, suam perfricent frontem, cum nec ita illuminetur auditorum intellectus, ut ad plenam actionum suarum cognitionem perveniant, nec voluntati stringentia quædam offerantur motiva, quibus permoti ad meliorem revertantur frugem. Hoc tum imprimis valet, si exempla & similitudines sint nimis longe petita, adeo ut sensum earundem Moralem vix sagacissimus extricaret Oedipus; quo quidem modo arcana hæc symbola, in vulgus edita, materiam variis præbuerunt superstitionibus (e); aliter vero censendum, si quisque auditorum absque prolixo conjecturarum firmate facile intelligat, quorsum concinnæ Oratoris fictiones tendant.

(a) Vid. Epist. VI. (b) Duplex, idemque eximium speci-

specimen Methodi paradigmaticæ proponendi etiam in gratiis Moralia occurrit, cum in oratione, quam Sapiens illa mulier Thekoensis ad Regem DAVIDEM II Sam. XIV: 5. seq. quam in ea, quam Westro-Gothiæ Legifer EMUNDUS de Scava ad Svethiæ Regem OLAVUM SKOTTKONUNG, vid. *Starlonidis Heimskringla Tom. I. p. m. 519 & sq.* habuit. (c) CHRISTUS, Salvator noster, crebris usus est Parabolis, explicatione non statim adjecta, ut auditorum excitaret attentionem, & eos ad doctrinam suam recipiendam præpararet. (d) Vid. *Orationem JOTHAMI* Judic. IX: 7. & seq. (e) Hoc, teste TELLERO in *Dissertat. de tribus Sacræ Morum doctrinæ Methodis p. m. 52.* contigit Pythagoræ, prudentiam in omni honesta actione commendanti sub hoc insigni axiomate: *Foras exire non audeas, ubi vetulam proxime adstantem conspexeris;* Cujus sensum mysticum cum non caperet rudior plebecula, verbis inharens Magistri, credidit ipsum docuisse, anum decrepitam ituro occurrentem, esse infavisti ominis.

§. III.

Sequitur tertia Methodus tradendi Moralia, *Dogmatica* dicta, non ab *objecto*, siquidem veritates in parænesibus ac paradigmatis etiam tractentur, sed a disciplinæ *forma*, quæ in eo consistit, ut propositiones Morales, præmissis terminorum definitionibus adcuratis, adhibitisque ceteris demonstrandi principiis, argumentis ac rationibus non tantum excitantibus & svadentibus, sed & solide probantibus & convincentibus extra dubitationis aleam ponantur, sive hoc Analytica sive Synthetica fiat ratione. Unde apparet, quod isthæc Methodus ut præstantior, ita etiam Philosopho præcipue conveniat. Sed de indole harum Methodorum pluribus disserere non

) 8 (

non vacat; obiter solum hac vice significandum, quod non ignoremus, quam operam in hisce tribus Methodis explicandis jam dudum posuerint *GEORGIUS PASCHIUS* in libro *de variis modis Moralia tradendi*, & *ROMANUS TELLERUS* in dissertatione *a nobis citata*; neuter tamen argumentum disquisitionis nostræ ita exhaustit, ut ulteriorum observationum spicilegio nullus relictus esset locus.

§. IV.

Post septem Græciæ Sapientes, ob axiomata quadam Moralia, quæ suis inculcabant civibus Celebres, *SOCRATES* si non primus, præcipuus tamen sua ætate fuit, qui homines ad virtutum culturam perducere studeret. Tria autem momenta sibi in docendo habuit proposita, cum ut Sophistas confunderet, & contra morem passim receptum ab inanibus vel captiosis verbis ad pragmaticam rerum cognitionem Auditores deduceret, tum ut Philosophiam a superstitione liberaret, tum denique ut loco Physicæ disciplinam ita excoleret Moralem, ut praxi vitæ eadem interviret; quare etiam *CICERO* Socrati hoc tribuit elogium, quod *Philosophiam e celo primus devocaverit* (a). Enimvero quum nullum ipse reliquerit scriptum, a se consignatum; de Methodo, qua in Moralibus tradendis usus fuit, non satis constat; probabile tamen est, quod modo parænetica, modo dogmatica illi placuerit. Hoc certum est, quod vita sua expresse- rit præcepta Moralia, a se proposita; probe gnarus, quod in rebus facti & in causis sensuum atque experientiæ, exemplis magis, quam firmissimis demonstrationibus moveantur mortales.

(a) Vid. *Libr. V. Question. Tusculan. Cap. IV.*

§. V.

) 9 (

§. V.

Post obitum *SOCRATIS*, hujus discipulus *PLATO* sectam fundavit Academicam antiquam. Hic cum vastum a natura accepisset ingenium, pluribus scientiis operam tribuit; præcipue autem abstractis, quæ ad nominis celebritatem tunc plurimum valebant, animum applicuit; nec tamen disciplinam Moralem, quam a Magistro *SOCRATE* acceperat, neglexit. Methodo utitur paradigmatica & argumenta Moralia per Dialogos pertractat, quæstionum analysin tamdiu instituens, donec ad eum evidentiam gradum, quem sibi proposuit, pervenit (a). *Socratem* licet inducat loquentem, sua tamen placita in *Socratis* locum non raro substituit adstutus homo, quo partim invidiam cum nonnullis conjunctam sententiis declinaret, partim dogmata, illustri adeo nomine exornata, multis redderet commendatiora. Cui autem unquam in mentem venit *Socrati* tribuere lascivos sermones, qui in *Symposio* & *Phædro* ipsi a Platone tribuuntur? Unde patet, *Platonem* ita se disciplinis dedisse, ut suum potius honorem, quam scientiarum promoveret incrementum. Attamen tanti ipse est factus, ut Christianorum quidam obscuriores in scriptis illius occurrentes terminos ad Analogiam Christianæ religionis trahere sint conati, ex quo abusu purior Dei Ecclesia haud paucas in suo sinu sensit turbas.

(a) Vid. *QVINTILIANI Institut. Orator. Libr. V. Cap. VII.*

§. VI.

Inter Græciæ Philosophos, quos prisca tulit ætas, præcipuam eruditionis in plerisque cognitionis humanæ

B
parti-

partibus laudem consecutus est ARISTOTELES, qui etiam Moralia in formam disciplinae systematicam redigere est annis, Methodo usus dogmatica, ut ceteris aptior cum ad res explicandas, tum ad eos convincendos, qui a se forte dissentirent. Accidit etiam Philosophiae Aristotelicae, quod non Socraticae, ut quum hujus indolem non nisi ex discipulorum analectis cognoscamus, Aristotelis placita ab ipso fuerint litterarum monumentis consignata. Inter scripta ejus Moralia eminent libri *decem Ethicorum ad Nichomacum*, quos sequuntur libri *duo Magnorum Moraliu*, nec non libri *septem Moraliu ad Eudemum*, an vero eidem etiam debeatur fragmentum a STOBÆO servatum de *Virtutibus & vitiis*, multum in utramque disputari solet partem. Quod ad indolem Ethicæ Aristotelicæ adinet, multum illa trahit ex præjudiciorum cœno, cui homines sui ævi fuerunt immergi, quorum tantum non omnes statuerunt, Philosophiam speculativam esse practica præstantiorem, & virtutes intellectuales Moraliibus præferendas. Edidit Cel. J. F. BUDDEUS A. 1698. Dissertationem Philosophicam de *navis Ethicæ Aristotelicæ*, in qua pie ac erudite ostendit, quantum præcepta Stagiritæ Ethica sint illis inferiora, quæ in sacris continentur pandectis; quo tamen ipso Philosophum in foro non competente sistit, melius omnino facturus, si illius placita ad rationis lancem curatius expendisset. Certe hac impedire non potuit opera, quin ut antea, ita post, Aristotelem ad cælum usque multi extollerent. Aliis autem suo abundare sensu permittentes, nos existimamus, Aristotelem magnum utique in republica litteraria fuisse virum, hominem tamen, suos non raro passum manes. Laudes certe ipse meretur, quod Methodum, procul dubio receptis meliorem, tradendi Moralia introduxerit, nec ipsi vitio erit vertendum, quod in Cimmerica illa, quæ toti fere orbi incubuit, disciplinarum caligine subinde

inde in devia secesserit. Attamen quum Moraliu Doctorum deceat, non tantum ingenio, sed probitate etiam esse conspicuum; disciplinae Morali promovendæ minus aptus fuit Aristoteles, cujus pectus ut nimia turgebat ambitione, ita ejus docendi ratio eo tetendit, ut audientium & legentium admirationem aucuparetur. Abstractas igitur potissimum deperit ideas, nec tam Ethicam, quam potius Metaphysicam condidit Moralem, vel rectius, quæ Moralem sapiunt disciplinam, ad civilem potiori referuntur jure. *Virtutem* definit Aristoteles per habitum in mediocritate consistentem, secundum rectam rationem; *Mediocritatem* autem per medium duorum vitiorum unius, quod ex nimio, alterius, quod ex eo, quod parum est, nascitur; unde satis apparet, quam inadæquatam Philosophus habuerit virtutis notionem. Denique quum ipse nec animæ immortalitatem, nec Dei Providentiam, quæ vera sunt disciplinae Moralis fundamenta, agnoverit, & obligationis indolem ac vim prætermiserit, non multum bonæ frugis ex agro Philosophiæ Peripateticæ in usum generis humani est colligendum.

§ VII.

De meritis veterum Stoicorum in Disciplinam Moralem, diversas sœvent opiniones diversi Scriptores, aliis eosdem nimium quantum laudantibus (a), aliis contra errores non ferendos detegentibus (b). Ne extra oleas vagemur, observamus tantum, quod doctrinam Moralem in formam scientiæ non redegerint Stoici, sed ipsam Methodo potissimum parænetica auditoribus suis in *suâ* proposuerint, ex ea forte causa, vel quod ad exemplum ejus ævi Philosophorum præcipuam Dialecticæ impenderint operam, vel quod sibi persuaserint, Ethicam ejus esse indolis, ut nec possit nec debeat, ad certam revocari Methodum, sed certis solummodo thesibus proponi.

PANÆTIUM, sectæ Stoicæ ornamentum, taxat CICERO (c), quod de officiis scribens, officii definitionem prætermiserit, sed qui nec ipse ab ejusdem neglectus crimine videtur immunis; unde apparet, quam parum solliciti fuerint Stoici in ipsis fundamentis disciplinæ Moralis rite ponendis. Non tamen erit inficiandum, quin virtutum Moralium indolem copiosius, quam ceteri, explicuerint hi Philosophi, ut Auditores suos ad earundem exercitium commoverent, longius & feliciter in proposito campo progressuri, si politici & vitæ & stili generi studuissent (d). Nec reticendum, quod paradoxorum Stoicorum quamvis quædam non sint contemnenda, alia tamen prorsus improbanda, quod *παράλογα* seu rationi contraria deprehendantur: certe non sublimia, sed chimerica sunt, quæ tam de suo sapiente, quam de adfectibus extirpandis prolixè nugantur.

(a) Huc forte referri potest *dissertatio M. D. OMEISII de Stoicorum Philosophia Morali sobria, placitorumque cum Christianismo convenientia*. (b) Vid. *J. F. BUDDEI dissertationes quatuor de erroribus Stoicorum*, & *G. P. ROTENBECCII Dissert. de intemperantia Philosophiæ Stoicæ*. (c) Vid. *Libr. I. de officiis & initium C. III.* (d) Hinc *CICERO de Finib. Bon. & Mal. Libr. IV.* Stoici inquit *horridiores evadunt, asperiores, duriores & oratione & moribus.*

§. VIII.

Ex Græcia in Italiam successu temporis commigrarunt scientiæ, sed quæ in nova patria eundem ferme habitum retinuerunt, quem in avita adsumserant, in veteri & magna Græcia non admodum dissimiles. Quam enim impigra in debellandis hostibus ac subigendis populis, tum socordia in proferendis scientiarum pomæriis diu fuerunt Quiritum ingenia. Non equidem negamus, quin

quin plures Italiæ Civitates inde ab antiquissimis retro temporibus suas habuerint Scholas, in quibus in Patriæ commodam succrescens juvenus erudiebatur, hæ tamen magis referebant nostri ævi pædagogias, quam Academiæ; vel enim litterarum rudimenta in illis sunt tradita, vel saltem intra Grammaticam, Rhetoricam & Dialecticam substituerunt. Parentes ipsi suos plerumque instituerunt filios, & si quos capacioris haberent ingenii, qui ultiores facere in disciplinis progressus gestirent, vel eos Athenas, scientiarum tunc temporis acropolin, miserunt, vel doctores eis ex Græcia arcessendos curarunt. Quare studium disciplinæ Moralis in urbe domina diu quasi suppressum fuit, & qui hanc deinceps excoluerunt illustres Romani, quorum plerique sectæ addicti fuerunt Stoicæ, publico docendi munere non sunt functi, Scriptoribus proinde, non vero Doctoribus Moralibus annumerandi.

§. IX.

Quæ Salvatoris nostri, CHRISTI, ætatem longa admodum serie exceperunt secula, frequentibus gentium migrationibus ac continuis fere bellis adeo fuerunt horrida, ut, ejurata quasi humanitate, immanitati sese traderent. Inter dubias has sedes ac gravissimos armorum fragores Musæ, pacis & publicæ tranquillitatis filiæ, velut mortuæ jacuerunt, lethalem hunc soporem promoventibus Pontificibus Romanis, qui inter ignorantæ umbras ac superstitionum præstigias suam indies accrescere potentiam, sibi in sinu gratulabantur. Tandem Principes, veri Patriæ Patres, nullam bello salutem invenientes, pacis studiis animum adplicuerunt, atque Scholas & Academiæ, in quibus juvenes ad veritatis cognitionem possent deduci, in suis instituerunt terris. Sed quum instrumenta, comparandæ eruditioni interserentia, non ulla

)

14

(

suppeterent, sollicitè colligere cœperunt vetustissimorum Philosophorum scripta, quotquot in gravissimo non perierunt litterarum naufragio. Factum autem tunc est, ut in Aristotelis scriptis *αἰσθη* ingenii humani se invenisse putarent Academici, propeque piaculum ducerent, ultra Aristotelem sapere velle. Atque hunc perfectionis characterem tam in aliis Stagiritæ scriptis, quam in illis, quæ disciplinam explicabant Moralem, sese invenisse putarunt. Hisce proinde explicandis Professores Academici diu impallescebant, quorum opera tamen non alia sensit doctrina Moralis incrementa, quam ut nunc demum, quid Aristoteles senserit, neminem facile fugere possit (a). Et licet postmodum extiterint eruditi, imprimis post felicem Ecclesiæ reformationem a B. LUTHERO & susceptam & peractam, qui carduos non ita amaverint Aristotelicos, ut non ex suis arvis salubriores proferre potuerint herbas, scripta tamen Moralia, quæ ante nostrum seculum in publicam prodierunt lucem, ad ductum vel ad mentem Aristotelis pleraque fuerunt composita. Immo in Constitutionibus Academicis a gl. m. Rege CAROLO GUSTAVO An. 1655 editis, Philosophiæ civili Professo-ri injungitur, ut Ethicam & Politicam ex Aristotele quotannis proponat (b).

(a) Vid. J. F. BUDDEI *Selecta juris naturæ & gentium*, p. 30. (b) Vid. *Cap. XIX.*

G W